

УДК 94 : 327 «1996-2004»

**АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ ІСПАНІЇ
ЗА УРЯДОВИХ КАБІНЕТІВ Х.М. АСНАРА (1996-2004 рр.)***Любава Матлай*

Національний університет «Львівська політехніка»
Україна, 79044, м. Львів, вул. Митрополита Андрія, 5
e-mail: liubava_matlaj@yahoo.com

У результаті поразки у військовому конфлікті з США у 1898 році, Іспанія втратила свій вплив на Філіппінах, Кубі, Пуерто-Ріко. Відтоді і до кінця ХХ ст. АТР (Азійсько-Тихоокеанський регіон. – *Прим. ред.*) не розглядався в якості пріоритетного в іспанській зовнішній політиці. Лише на початку третього тисячоліття урядовий кабінет Х.М. Аснара уперше визначив його новим важливим вектором зовнішньополітичного курсу країни, який відповідає національно-державним інтересам парламентської монархії. Політико-дипломатична еліта Іспанії врахувала зростаючу роль АТР у світовій політиці й економіці, стрімке зростання китайських інвестицій в економіку як європейських, так і латиноамериканських країн. Крім того, за рахунок високого приросту населення у Китаї, Індії, Пакистані прослідковувалася стабільна міграція азійського населення до розвинутих країн і значне зростання азійських діаспор, зокрема, на Іберійському півострові. Регіон значно посилив імпорт власної промислової, сільськогосподарської, культурної продукції. Оскільки, Іспанія прагнула і надалі залишатися середньою державою з глобальними інтересами, її відносини з країнами АТР стали активно розбудовуватися. Таким чином, досвід розвитку міжрегіональних відносин Іспанії/ЄС, Латинської Америки та АТР є актуальним для вивчення в умовах зміщення світового центру сили до Азії, зростаючої ролі у глобальному масштабі Китаю, посилення конкуренції провідних держав світу та середніх країн з глобальними інтересами за участь в інтеграційних процесах у регіоні та світі. Україна також не може залишатися осторонь процесів міждержавної взаємодії та партнерства.

До аналізу парадигми тихоокеанського вектору зовнішньої політики урядового кабінету правоцентристської Народної партії під керівництвом Хосе Аснара зверталися відомі іспанські науковці та представники дипломатичного корпусу – Дієго Санчес Анкочеа, Пабло Бустело Гомес, Ельвіра Матеос Санчес, Карлос Маламуд, Хасінто Солер Матутес, Мануель Мон-

тоббіо, Флорентіно Родао та Хосе Сотільйо. Вагомий вклад у розробку нового напрямку зовнішньої політики країни внесли неурядові аналітичні центри, які стали єднальною ланкою між владою та громадянським суспільством, серед яких – дослідницький центр «Дім Азії», Королівський інститут міжнародних і стратегічних досліджень Elcano (Real Instituto Elcano), Центр міжнародних досліджень Барселони (CIDOB). Так, доктор політичних наук, співробітник Центру міжнародних досліджень Барселони М. Монтоббіо чи не першим у світі ввів до наукового використання термін – «геополітика думки», маючи на увазі, що світові й іспанські мозкові центри (think tanks) виробили ринки ідей і механізмів глобального виміру, які відкривають нові можливості для реалізації зовнішньополітичних курсів держав.

У статті поставлено за мету дослідити нову парадигму зовнішньої політики Іспанії; детально розглянути Рамковий план щодо АТР на 2000-2002 роки; визначити механізми міжрегіональної співпраці держав.

Глава урядового кабінету Х.М. Аснар у травні 1996 р. у своїй інавгураційній промові згадав про необхідність посилення іспанської присутності в АТР як через двосторонні відносини з країнами регіону, так і через ЄС. У березні 2000 р., вже у другій інавгураційній промові, Х.М. Аснар підкреслив, що інтернаціоналізація іберійської економіки відповідає політичним, фінансово-економічним і соціальним інтересам країни та неможлива без зміцнення політико-економічних зв'язків з АТР, куди перемістилася політична й економічна вага світу.

Варто зазначити, що у контексті глобалізації, Іспанія, як і інші європейські держави, не уникнула економізації зовнішньої політики, яка стала інструментом полегшення проникнення іспанських компаній на світові ринки. У 2000 р. Міністерство закордонних справ і співробітництва країни очолив Хосеп Піке і Кампс, колишній міністр промисловості. Він розпочав реорганізацію зовнішньополітич-

ного відомства, зміцнивши економічну дипломатію.

Глава уряду Х.М. Аснар у червні 2000 р. відвідав Китай і Філіппіни. У Манілі він зустрівся з 11 іспанськими послами, акредитованими у 34 країнах Азії та Тихого океану і наголосив на необхідності розробки нової парадигми зовнішньої політики щодо збільшення іспанської присутності у регіоні. Під час зустрічі вказувалося на недостатню охопленість АТР дипломатичними представниками Іспанії, оскільки у ньому сконцентровано 56% населення світу і 25% світового ВВП. Для прикладу, посольство парламентської монархії в Індії було у десять разів менше ніж у Німеччині й у двадцять разів менше ніж у Великобританії. Крім того, азійська фінансова криза 1998 р. спонукала багатьох іспанських підприємців залишити ринок АТР, який втратив інвестиційну привабливість і відстрочити плани інституційної присутності держави у регіоні і тому назріла необхідність у новій розбудові відносин з АТР.

Згідно з Королівським Декретом № 1412 від 21 липня 2000 р. для узгодження та координації зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних дій держави створили консультативний орган – Раду із зовнішньої політики, яку очолив глава урядового кабінету Х. Аснар. До неї увійшли міністри – закордонних справ і співробітництва; економіки та конкурентоспроможності; фінансів і державного управління; юстиції; оборони; внутрішніх справ; охорони здоров'я, соціального обслуговування та рівності; освіти, культури і спорту; розвитку, зайнятості та соціального забезпечення; промисловості, енергетики та туризму; сільського господарства, продовольства та навколишнього середовища, а також віцепрезидент уряду [12, с. 1-3; 10, с. 32]. 26 липня 2000 р. відбулося перше засідання Ради, на якому презентували стратегічний план зовнішніх зносин Іспанії, пріоритетні напрями зовнішньої політики, окремо виділивши азійсько-тихоокеанський.

Спробуємо простежити процес творення й еволюції нової парадигми іспанського зовнішньополітичного курсу. Стратегію поглиблення двосторонніх і багатосторонніх міждержавних відносин спершу втілили у Рамковому плані щодо АТР на 2000-2002 роки (El Plan Marco Asia-Pacífico), який мав на меті поліпшити образ Іспанії у країнах АТР; сприяти покращенню взаємопорозуміння; збільшенню торгівлі, туризму й інвестицій; науково-технічного співробітництва [9]. У Рамковому

плані заклали підґрунтя співпраці Іспанії з державами АТР. Він отримав назву трикутника, іспанською – Triangulación і став також частиною азійської стратегії ЄС.

Головною метою іспанського плану міжрегіоналізму стало залучення важливих історичних зв'язків монархії з державами Ібероамерики для поглиблення двосторонніх і багатосторонніх політичних відносин з АТР через розширення програм двосторонніх візитів; інституціоналізацію регулярних політичних контактів; моніторинг і збільшення іспанської участі у багатосторонніх регіональних форумах, таких як АСЕМ, АСЕАН, Шанхайська група як на двосторонній основі так і в рамках ЄС.

Слід зазначити, що у період консолідації демократії, який випав на 80-90-ті роки ХХ ст., Іспанія стала сполучною ланкою між ЄС та Ібероамериканою та відіграла вирішальну роль в інтеграційному процесі Ібероамериканського співтовариства націй – міжконтинентального політичного альянсу. На думку іспанського політолога та дипломата М. Монтоббіо, співпраця Іспанії та європейського наднаціонального об'єднання (перша вершина трикутника), країн Ібероамерики, які утворили регіональну підсистему з власною ідентичністю (друга вершина трикутника) та АТР (третья вершина трикутника), слугуватиме просуванню транстихокеанських відносин; забезпечить обмін і взаємне узгодження позицій з різних питань [8, с. 10].

Вперше в іспанській зовнішній політиці застосували трикутну стратегію, яка ґрунтувалася на взаємодії та співпраці суб'єктів міжнародних відносин і розглядалася як сукупність правил, принципів і процесів, довкола яких можуть зійтися очікування сторін. Іберійські транснаціональні корпорації розраховували використати досвід держав Латинської Америки для власного проникнення на азійські ринки. Іспанські політики спрямували свої зусилля на активнішу участь у розробці та впровадженні європейської стратегії АТР; підтримку миру та безпеки, демократичних перетворень у регіоні; захист прав іспанських громадян і компаній в АТР; забезпечення міграційної політики, яка б відповідала інтересам Іспанії та євроспільноти.

Іншою, не менш важливою причиною зацікавлення Іспанії у налагодженні зв'язків з АТР, стала загрозлива присутність Китаю у латиноамериканських і карибських державах, які історично вважалися зоною впливу парламентської монархії, Сполучених Штатів та,

частково, ЄС. Китай поступово та цілеспрямовано долучався до міжрегіональної інтеграції у межах МЕРКОСУР, Форуму співробітництва Латинської Америки з країнами Східної Азії тощо. У 2000і роки Китай значно активізував свої зв'язки з країнами Латинської Америки та Карибського басейну, відшуковуючи нові ринку збуту продукції та забезпечуючи власну зростаючу економіку дешевою латиноамериканською сировиною, зокрема, нафтою. Пекін надавав перевагу двостороннім відносинам з великими постачальниками сільськогосподарської продукції – Аргентиною та Бразилією. Протягом 2000-2003 років експорт з Бразилії до Китаю збільшився на 500%, з Аргентини – на 360%, з Чилі – на 240% [4, с. 30]. Китайський експорт до ЛАК у 2003 р. склав 2190 мільйонів євро, тобто третину всіх закордонних інвестицій. У цей час Іспанія мала зростаючий дефіцит торгівлі з Азією. У 2000 році її експорт у грошовому еквіваленті становив 680000 мільйонів песет, тобто 3,3% від загального обсягу експорту. Іберійські інвестиційні компанії протягом 1998-2000 років вклали в економіку азійських країн лише 0,46% від загального обсягу інвестицій за кордоном. Азійські інвестиції в Іспанії також були низькими та складала протягом зазначеного періоду у середньому щороку по 31735 мільйонів песет (0,52% всіх інвестицій). Основними інвесторами були Японія, Південна Корея та Малайзія [3, с. 5-6].

Відомий іспанський професор Дієго Санчес Анкоча ще десять років назад висловив припущення, що Пекін стане серйозним конкурентом Мадриду не тільки в економічному, а й у політичному впливі на країни ЛАК. Прикладом цього, на думку Санчеса Анкоча, може слугувати намагання президента Болівії Ево Моралеса перетворити Китай у свого нового союзника під час кризи, викликані змінами у врегулюванні вуглеводнів [14, с. 5]. Крім того, Китай був зацікавлений у просуванні у субрегіоні принципу «однієї держави», оскільки 22 країни ЛАК мали політико-дипломатичні зв'язки з Тайванем.

Зростаюча конкуренція з китайськими компаніями у Латинській Америці насторожила іберійські бізнесові кола та політичну еліту. Щоб не втратити свій вплив у ЛАК, у Мадриді вирішили розвивати азійський вектор зовнішньої політики паралельно з латиноамериканським. Висловлювалися і застереження до такого поєднання. Так, іспанський дипломат Хосе Саларіч стверджував; «З одного боку, важко сформувати спільне ба-

чення з надзвичайно різноманітною групою країн і регіонів, які відрізняються населенням, розмірами, розвитком і майбутніми перспективами. З іншого боку, нелегко здійснювати зовнішньополітичну діяльність у географічній зоні, де Іспанія довгий час була відсутня і де вона запізнилася щодо політичного, економічного та культурного пробудження азійських держав» [13].

Покращити імідж Іспанії в АТР намагалися шляхом пропаганди багаті іберійської культурної спадщини; поширення викладання та вивчення іспанської мови; відкриття нових центрів Інституту Сервантеса у великих азійських містах; сприяння міжкультурним і науковим взаємообмінам, міжкультурному діалогу та знанням міжцивілізаційних особливостей; створенню асоціацій друзів Іспанії; запровадженню різноманітних стипендіальних грантів. Крім того, іспанці сподівалися на збільшення кількості туристів з Азії.

У 2000 р. бюджет офіційної допомоги з метою розвитку Іспанського агентства міжнародного співробітництва (Agencia Española de Cooperación Internacional) для АТР становив 2053 млн. песет (4,22% від загального бюджету агентства). В якості пріоритетних виділили боротьбу з бідністю; забезпечення рівності чоловіків і жінок; забезпечення екологічної стійкості. Ці програми реалізовувалися на Філіппінах, у Китаї, В'єтнамі [7, с. 78]. Також були задіяні дві горизонтальні програми для всіх країн регіону: підготовка експертів АТР в Іспанії та програма технічної допомоги, спрямована на зміцнення громадянського суспільства та розвиток його інститутів, сприяння соціальній сфері, науковим дослідженням та обопільному обміну знаннями.

Важливим завданням реалізації Рамкового плану щодо АТР стало підвищення економічного іміджу Іспанії шляхом проведення комерційних заходів; посилення присутності Іспанії у міжнародних багатосторонніх економічних інститутах; поліпшення підготовки економічних і торгових експертів та якості економічної інформації; збільшення кількості іберійських компаній на азійському ринку, а також обсягу експорту. У 2000-2004 рр. іспанський експорт в АТР збільшився з 4496,2 мільйонів євро до 5094,6 мільйонів [7, с. 76]. Інвестиції Іспанії до країн АТР збільшилися з 166 мільйонів євро у 2000 році до 1582 мільйонів у 2001 та 1483 мільйонів у 2002 роках [11].

У грудні 2001 р. у Барселоні створили науково-дослідницький центр «Дім Азії» – устано-

ву публічної дипломатії для координації роботи центральних і місцевих інституцій з громадянським суспільством; поширення знань про АТР серед населення; проведення освітніх, культурних заходів тощо. Діяльність центру мала сприяти зміцненню відносин між Іспанією та азійськими країнами через економічні, політичні, наукові, культурні й освітні зв'язки. Центр отримав підтримку МЗС Іспанії, адміністрації Генералітету Каталонії, міської ради Барселони й активно долучився до теоретичного обґрунтування важливості розбудови відносин з АТР.

У наукових колах Іспанії відбувалася активна дискусія щодо азійсько-тихоокеанського напрямку зовнішньої політики; висловлювалися застереження, щоб ця політика не стала кон'юнктурною та не залежала від зміни політичної еліти. Згідно з думкою професора Грасії Абад, підґрунтям розбудови відносин в Азії мали стати іспанські компанії, які здатні знайти безліч економічних, ділових, інвестиційних можливостей і перебороти побоювання з приводу відсутності правової визначеності, одержати підтримку своїх бізнес-ініціатив через інституційну підтримку державної адміністрації [1, с. 161].

Країна посилила свої дипломатичні представництва в Азії. Відкрилися посольства Іспанії у В'єтнамі, Сінгапурі, Афганістані, Новій Зеландії, Бангладеш і генеральні консульства у містах – Шанхаї, Гуанчжоу та Мумбаї. Створено центри Інституту Сервантеса у Манілі, Токіо, Пекіні, Нью Делі та Сіднеї [15, с. 51].

Впроваджувалися нові механізми зміцнення зв'язків між державами, серед яких – Рада Фонду «Іспанія-Японія», заснована у 2001 р. для покращення взаємної співпраці у торговельно-економічній, науковій і культурній сферах; розширення взаємних знань щодо ведення бізнесу. У 2003 р. задіяли іспансько-китайський форум у Пекіні та Раду Фонду «Іспанія-Китай». Сторони організували двосторонні зустрічі, на яких обговорювали проблемні питання, відшукували шляхи їх вирішення. На форумі розглядали можливості співробітництва у модернізації енергетичного сектора Китаю, який залишається проблемним для Пекіну у новому столітті з огляду на постійний дефіцит і потреби зростаючої економіки. Іспанські компанії запропонували свою допомогу у виробництві відновлюваних джерел енергії, а також у будівництві й управлінні дорожньої інфраструктури; екологічних проєктах щодо очистки портів, комунально-побутових відходів. Утім, іспансь-

ко-китайський форум засвідчив певну пасивність іберійської дипломатії в умовах залучення монархії до військової операції в Іраку; беззастережне слідування у фарватері політики США.

На початку XXI ст. Іспанія розпочала реалізацію нової парадигми зовнішньополітичного курсу – розбудову політичних, економічних, культурних, соціальних зв'язків з країнами АТР, вбачаючи у них величезний потенціал у середньостроковій і далекострочковій перспективах. Перспективними для майбутніх досліджень може стати втілення тихоокеанського вектору зовнішньої політики парламентської монархії урядовими кабінетами Х. Родрігеса Сапатеро (2004-2011 рр.).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Abad G. La política exterior Española hacia Asia-Pacífico: de inexistente insuficiente / G. Abad // La Unidad de Investigación sobre Seguridad y Cooperación Internacional (UNISCI) Discussion Papers, № 27, October, 2011. – P. 151-162
2. Bustelo P., Sotillo J.A. La cuadratura del círculo: posibilidades y retos de la triangulación España - América Latina - Asia Pacífico / P. Bustelo, J.A. Sotillo. – Madrid, USM, Catarata, 2002. – 263 p.
3. Bustelo P., Sotillo J.A. Triangulación: posibilidades de aumentar las relaciones de España con Asia oriental en/a través de América Latina / P. Bustelo, J.A. Sotillo // Informe para la Secretaría de Estado de Asunto Exteriores, septiembre – P. 1-14.
4. China y América Latina nuevos enfoques sobre cooperación y desarrollo. ¿Una segunda Ruta de la Seda? / Instituto para la integración de América Latina y el Caribe, 1ª ed. – Buenos Aires, 2005. – 314 p.
5. Garsia Bejarano G. China en la política exterior Española y en el contexto del Plan Asia / G. Garsia Bejarano // Información Comercial Española, número 797, 2002. – P. 11-23.
6. Gonzalez M. Los embajadores en Asia y Pacífico reclaman más medios y coordinación [Електронний ресурс] / M. Gonzalez. – Режим доступу: http://elpais.com/diario/2000/07/01/espana/962402411_850215.html
7. La política exterior de España con Asia-Pacífico: prioridades y retos / Informes Elcano. – Real Instituto Elcano, Número 6, julio 2006. – 112 p.
8. Montobbio M. Triangulando la triangulación España / Europa-América Latina-Asia Pacífico / M. Montobbio. – Barcelona, CIDOB, Casa Asia, 2004, № 8. – 31 p.
9. Plan Marco Asia Pacífico 2000-2002 [Електронний ресурс] / Gobierno de España, Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación, Dirección General de Asia y Pacífico. – 2000 // Casa Asia. – Режим доступу: http://www.casaasia.es/pdf/home_plan_asia_pacifico.pdf
10. Sanchez Mateos E. Camino viejo y sendero nuevo: ¿España, hacia una política exterior global? / E. Sanchez Mateos // Anuario Internacional CIDOB, 2001. – P. 27-32.
11. Soler Matutes J. Flujos de inversión entre España y Asia: balance de Plan Asia-Pacífico [Електронний ресурс] / J. Soler Matutes. – Режим доступу: <http://www.realinstitutoelcano.org/especiales/planasia/docs/Ponencia%20Jacinto%20Soler2.pdf>
12. Real Decreto 1412/2000, de 21 de julio, de creación del Consejo de Política Exterior // Boletín Oficial Estado, 22 de julio de 2000. – № 175. – P. 1-3.
13. Salarich J.E. Spanish Foreign Policy in the Asia-Pacific Region [Електронний ресурс] / Jose Eugenio Salarich // Analyses of the Elcano Royal Institute (ARI), № 153, 2005. – Режим доступу: <http://www.eumed.net/rev/china/01/dsa.htm>
14. Sánchez Ancochea D. El impacto de China en América Latina: oportunidad o amenaza? [Електронний ресурс] / D. Sanchez Ancochea // Analyses of the Elcano Royal Institute

(ARI), № 119, 2006. – Режим доступу:
http://www.eumed.net/rev/china/01/dsa.htm
15. Yanez-Barnuevo J.A. Asia-Pacífico como dimension de la

politica exterior Española / J.A. Yanez-Barnuevo // Anuario Asia
Pacífico, 2010. – P. 51-59.

Матлай Любава Азійсько-Тихоокеанський напрям зовнішньополітичного курсу Іспанії за урядових кабінетів Х.М. Аснара (1996-2004 рр.)

Досліджено нову парадигму зовнішньополітичного курсу Іспанії, яка втілювалася у першому Рамковому плані щодо Азійсько-Тихоокеанського регіону на 2000-2002 роки. З'ясовано, що у форматі трансрегіонального партнерства об'єдналися Іспанія/ЕС, держави Латинської Америки та Азії.

Ключові слова: Іспанія, Аснар, зовнішня політика, АТР, Латинська Америка, двосторонні відносини, багатостороння дипломатія

Матлай Любава Азиатско-Тихоокеанское направление внешнеполитического курса Испании за правительства Х.М. Аснара (1996-2004 гг.)

Исследовано новую парадигму внешнеполитического курса Испании, воплощенную в первом Рамочном плане по АТР на 2000-2002 годы. Выяснено, что в формате трансрегионального партнерства объединились Испания / ЕС, государства Латинской Америки и Азии.

Ключевые слова: Испания, Аснар, внешняя политика, АТР, Латинская Америка, двухсторонние отношения, многосторонняя дипломатия

Matlay Lyubava The Asia-Pacific direction of the Spanish foreign policy under governments of J.M. Aznar (1996-2004)

Spain's foreign policy towards the Asia-Pacific region is analysed. This paper devoted the efforts by government of J.M. Aznar in order to strengthen role of Spain in region from which it has been largely absent. Despite the fact that the Asia-Pacific region is playing the leading role in the transformation of economic power and global governance, Spain cannot put it high up on its list of priorities. One of the initiatives of the Spanish government's was Asia-Pacific Framework Plan 2000-2002. It's found, that at the beginning of XXI century, during an internal debate, the idea arose to extend bi-regional dialogue Spain-America Latina towards a trilateral dialogue which included Asia as the third player. Parliamentary monarchy can play an important role in the process of internationalization of Asian enterprises in Europe and Latin America. Spanish multinational companies have served as a bridge connecting Asia and Latin America.

Keywords: Spain, Aznar, foreign policy, Asia-Pacific region, Latin America, bilateral relations, multilateral diplomacy

Рецензенти:

Тихонов А.К., д.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 23.12.2016 р.